

Sympathie voor de jihad als zoektocht naar identiteit

Uit een in november 2014 door Motivaction uitgevoerd onderzoek onder Turkse en Marokkaanse jongeren tussen de 18 en 34 jaar blijkt dat, voordat IS haar barbaarse gezicht liet zien en onthoofdingen online zette, er onder veel van hen enige sympathie bestond voor IS en dat vooral de Turkse jongeren vonden dat de Nederlandse moslims die daar vechten als helden gezien konden worden. Dit onderzoek heeft veel stof doen opwaaien maar psychologisch gezien kan begrepen worden dat de attitude van deze groep niet samenvalt met hoe hun gedrag nu en in de toekomst vorm zal krijgen. De relatie tussen attitude en gedrag is overigens altijd complex van aard. De resultaten van deze attitudepeiling zijn ook 6 maanden na het verschijnen van het rapport nog interessant maar geen reden om in paniek te geraken of het openbaar ministerie aan te zetten tot al te drastische maatregelen tegen bv. Syriëgangers.

Het onderzoek

Na het bestuderen van de factsheet die bij het onderzoek hoort en de gebruikte vragenlijst blijkt dat het gaat om een omvangrijke attitudepeiling die in redelijke korte tijd is uitgevoerd. De onderzoekers hebben er voor gekozen om een quota steekproef uit te voeren en de respondenten in een aantal grote steden en in hun eigen leefomgeving (op straat, in de omgeving van moskeeën, buurtcentra en supermarkten) te interviewen. Het betreft geen uitgebreid wetenschappelijk onderzoek maar een attitude peiling in een deel van Nederland waar het merendeel van de Nieuwe Nederlanders woonachtig is. De Motivaction studie is adequaat uitgevoerd en de uitkomsten lijken bovendien in lijn te liggen met andere onderzoeken in Nederland en daarbuiten (zie verder).

De onderzoekers hebben in hun conclusie aangegeven dat de uitkomsten verder onderzoek vragen en duiding behoeven. Dit laatste betreft met name de uitkomst dat een deel van de Turkse jongeren in November van 2014 positieve gevoelens toonde voor de Jihad in Syrië. In het navolgende ga ik kort in op de achtergronden die hierbij een rol kunnen spelen.

Jihadstrijders

Op basis van psychopathologie kennis kunnen we ons voorstellen dat er onder een kerngroep van strijders voor het Kalifaat enkele psychische kwetsbaarheden een grote rol spelen en veel belangrijker zijn voor hun gedrag dan hun attitude. Op twee momenten in de levensloop zijn jongens (meer dan meisjes) het sterkst, openlijk agressief: als peuter (omstreeks drie jaar) en als adolescent (vanaf 12 jaar). De peuter wordt doorgaans goed in de gaten gehouden en deze wordt geleerd agressie te remmen en reguleren. De opvoeding van een kerngroep die nu het front opzoeken in Syrië is van een geheel andere aard geweest dan die van de meeste Nederlandse leeftijdsgenoten: er zit veel meer trauma, agressie en krenking in de wijze waarop de doorgaans laaggeschoolde ouders met peuter, kleuters en jongeren omgegaan. Dit kan betekenen dat de vroegkinderlijke opbouw van de hechtingsrelaties zodanig wordt verstoord dat de identiteitontwikkeling van de latere adolescent mislukt. In plaats van basisvertrouwen ontwikkelt zich een basiswantrouwen en dit laatste roept tijdens de adolescentie, waarin de hormonen een handje helpen, gemakkelijk de overdadig aanwezige agressie op; de ander die niet te vertrouwen is wordt op voorhand aangevallen. De vernederingen en krenkingen, bekend uit de opvoedingprocessen van Turken en Marokkanen, die al een behoorlijk reservoir aan agressie hebben geproduceerd telt nu op bij het gegeven dat ze in Nederlandse de laatste jaren vaak het gevoel krijgen niet welkom te zijn. Tijdens de adolescentie beseffen ze dat ze in het huidige economisch en opleidingsklimaat van Nederland weinig kansrijk zijn. Demoralisatie ligt voor de hand. De kwetsbare identiteit als gevolg van verstoorde hechtingsrelaties, de slecht gereguleerde agressie en de onwelkome bejegening in Nederland zorgen nog voor extra agressie die nu wordt gelegitimeerd met citaten uit de koran maar een doel krijgt en daarmee voelen ze zich sterker. In plaats van de gebruikelijke strijd van de puber tegen zijn ouders worden nu gehele Nederlandse politiek en alle ongelovigen het doelwit en is de actiebereidheid groot. Tegen deze achtergrond is het mogelijk dat een eenduidig en strikt geformuleerde leer zoals de IS en jihadstrijders verkondigen, in november 2014 op een positieve waardering kan rekenen.

De samenleving kan deze jongeren helpen door ze te laten voelen dat ze welkom zijn, dat er op hen wordt gerekend dat ze belangrijk zijn en een plaats zullen vinden.

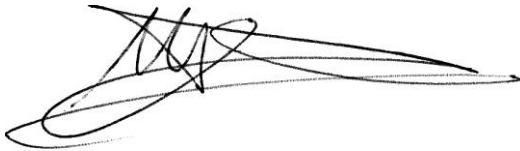
Afsluitende opmerkingen

De adolescent die met een gebrekkige identiteit in het leven staat en die zich verlaten, vaak ook gekrenkt en gekwetst voelt door zijn ouders, mist identificatiefiguren die voor een koers op hun gedragskompas kunnen zorgen. Het psychologisch functioneren is wankel totdat er een perspectief opduikt waarin de regels duidelijk zijn, de koers helder is uitgezet, de agressie kan worden gericht (en dus gereguleerd) op alles wat slecht lijkt. Zo goed hebben deze jongeren zich in geen jaren gevoeld, een extreme agressieve beweging zoals IS helpt ze aan een gevoel van psychologische stevigheid die ze steeds moesten missen; ze gaan ervoor en denken te weten waarvoor.

Dit vermoeden wordt bevestigd in andere onderzoeken waar soortgelijke resultaten worden gevonden als die in de Motivaction peiling van november 2014. Zo blijkt uit een onderzoek waar de Engelse krant de Guardian¹ in november 2014 melding van doet, dat daar een substantieel deel van de Arabische social media in het westen op dat moment positieve gevoelens voor IS rapporteerde in tweets en facebook berichten. Daarnaast geeft Marcel Hulspas in zijn blog van 12 november naast psychologische redenen ook een politieke reden waarom Turkse (jongeren) op dat moment positieve gevoelens kunnen koesteren jegens IS en de jihad.

De stof die de Motivaction peiling heeft doen opwerpen, vraagt om een verdiepingsslag. In dat licht is de conclusie die de onderzoekers op basis van deze peiling trekken terecht; het ministerie doet er goed aan om aanvullend kwalitatief en kwantitatief onderzoek uit te laten voeren waar duiding kan worden gevonden voor deze opmerkelijke uitkomsten.

Mei 2015.

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Prof dr. J.J.L Derksen, hoogleraar Klinische Psychologie werkzaam aan de Radboud Universiteit Nijmegen, de Vrije Universiteit van Brussel en als praktiserend psychotherapeut.

¹ <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/28/support-isis-stronger-arabic-social-media-europe-us-than-syria>